

ACADEMIA ROMÂNĂ ȘI CASA REGALĂ A ROMÂNIEI

– câteva repere –

Carmen TĂNĂSOIU

Abstract: The beginnings of the Romanian Academy as institution and of the Royal House of Romania coincide. Both events took place in 1866, when the prince Carol de Hohenzollern coming to Bucharest and ascending to the throne of the Romanian Principalities and the Literary Society, which became the Academic Society and then the Romanian Academy was founded. Both events are part of the national emancipation project that the ruling elite had been pursuing since 1848.

All the laws, statutes and regulations that established the functioning of this national cultural institute – Romanian Academy – also contributed to its continuous development. The legal framework was created by Romanian state, through its ministries, and with the help of the ruler / king of the country - Carol I, Ferdinand, Carol II, Mihai – who was always the protector and honorary president of the Romanian Academy and has often been actively involved in his work. It can be said that by creating this legal framework, the Romanian Academy was one of the major projects of the Romanian nation and the modernization of the country between the mid-19th century and the middle of the 20th century.

The article presents the history of the Romanian Academy and the direct involvement of each of the four kings in the building of this national institute; the scientific, material and moral contribution that Romania's kings and queens left to the Romanian Academy are also reviewed.

Keywords: foundation Romania, Literary Society, Romanian Academy, Royal Foundation of Romania

Începuturile instituției Academiei Române și ale Casei Regale a României – prin venirea în țară și urcarea pe tronul Principatelor Române Unite

a principelui Carol de Hohenzollern – coincid; ambele evenimente s-au petrecut în 1866 și fac parte din proiectul de emancipare națională pe care elita conducătoare românească îl urmărea încă de la 1848.

Societatea Literară Română, devenită ulterior Academia Română, s-a constituit la 1 aprilie 1866, ca o societate de cărturari, cu un caracter național declarat. Locotenența Domnească – formată din Lascăr Catargiu, generalul Nicolae Golescu și colonelul Nicolae Haralambie – a decretat înființarea acestei societăți de cultură națională „cu îndrăzneală, având în vedere consecințele riscante.” Aceste consecințe rezultă tocmai din scopul pe care îl propuseseră societarii, și anume „de a determina ortografia limbei române, de a elibera gramatica românească, de a începe și realiza lucrarea dicționarului român”¹.

Prin alcătuirea sa, în care erau cuprinși reprezentanți ai întregului spațiu românesc, Societatea Literară Română a fost considerată „un adevărat Parlament cultural al națiunii”, unitatea culturală fiind înțeleasă ca o premisă a unității politice. Se preconiza ca societarii să provină din toate provinciile istorice locuite de români: trei membri din „România de peste Milcov” (Moldova), patru membri din „România de dincoace de Milcov” (Țara Românească), trei membri din Transilvania și câte doi membri din Banat, Maramureș, Bucovina, Basarabia și Macedonia. Astfel, primii 14 membri ai Societății au fost numiți prin Decretul Locotenenței Domnești, și anume: cărturarii Timotei Cipariu, George Bariț și profesorul Gavriil Munteanu din Transilvania; istoricul și omul politic Iosif Hodoș (secretarul general al Societății, până la moartea sa, în 1869) și profesorul Alexandru Roman din Maramureș; istoricii și oamenii politici Vincențiu Babeș și Andrei Mocioni din Banat; fruntașii mișcării naționale românești Alexandru Hurmuzaki și Ambrosiu Dimitrovici (înlocuit la 1 iulie 1866 de folcloristul Ion G. Sbiera) din Basarabia; scriitorul Costache Stamati și omul politic Ioan Străjescu din Bucovina; folcloristul Ioan D. Caragiani și filologul Dimitrie Cozacovici din Macedonia.

Să ne reamintim că aceste începuturi s-au petrecut în condiții fragile pentru existența însăși a României Mici: abdicarea forțată a domnitorului Alexandru Ioan Cuza în februarie 1866 a redeschis vechile dispute între Marile Puteri privind unirea celor două principate românești și, pe de altă parte, caracterul declarat național al Societății Literare a lezat interesele Imperiului Habsburgic, din cuprinsul căruia făceau parte Transilvania, Banatul, Maramureșul și Bucovina. O notiță din memoriile principelui Carol, datată 10 (22) iunie 1866, menționează: „Holera izbucnește în Moldova. Telegramme vestesc că Turcia își întărește trupele la Dunăre ca să dea greutate mai mare

¹ Dan Berindei, Păun Ion Otiman, Dorina N. Rusu, *Academia Română și Casa Regală a României, Două destine paralele (1866-1947)*, Editura Academiei, București, 2013, p. 12.

pretențiilor sale”²; acestor greutăți ale începutului noii domnii se adaugă în continuare atitudinea ostilă a Imperiului Habsburgic. Prin urmare, inițiativele și lucrările privind Societatea Literară Română se amână.

Treptat, asperitățile din politica internațională se atenuează, astfel că oamenii politici și literații găsesc răgazul pentru a continua destinul viitoarei Academii: prin Decretul nr. 874 din 24 mai 1867, domnitorul Carol fixează deschiderea lucrărilor Societății Literare Române pentru 1 august același an. De asemenea, prin Decretul nr. 892 din 2 iunie 1867, domnitorul completează numărul membrilor societari, numindu-i și pe cei din Moldova – Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi și Vasile Alexandrescu Urechia – și din Muntenia – Ion Heliade Rădulescu, August Treboniu Laurian, C.A Rosetti (înlocuit mai târziu de Titu Maiorescu), Ion C. Massim și, respectiv, Nicolae Ionescu (care îl înlocuiește pe Dimitrie Cozacovici din Macedonia).

Într-adevăr, la 1/ 13 august 1867, are loc deschiderea lucrărilor primei ședințe a Societății Literare, însă fără participarea domnitorului, așa după cum se menționează și în memoriile sale: „Se ține, la București, ședința de deschidere a Societății Literare (numită mai târziu Academia Română). Scopul ei este mai ales să alcătuiască o gramatică și un dicționar etimologic românesc, spre a uni, cel puțin pe tărâmul intelectual, diferitele ramuri ale națiunii române, care trăiesc răspândite în Ungaria, Transilvania, Bucovina, Basarabia și Macedonia. Deschiderea acestei societăți, convocată de luni întregi și în care sunt reprezentați românii din toate țările, cu merite pe tărâmul limbii și literaturii, se face în mijlocul unui mare interes din partea tuturor claselor societății. Miniștrii participă și ei. Se cântă cântece patriotice și se țin cuvântări pentru apoteozarea frumoasei limbi românești, netăgăduită dovadă a nobilei descendențe a poporului. Prințul e împiedicat de criza ministerială de a participa la solemnitatea deschiderii”³. Patru săptămâni mai târziu, membrii Societății Literare Române, însoțiți de Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, sunt primiți la Palat pentru aprobarea Statutelor Societății iar în cuvântul său, domnitorul își arată satisfacția: „Domnilor, Am primit cu o vie plăcere Statutele lucrate de Domniile Voastre și considerându-le ca pactul definitiv ce constituie Societatea Literară, le-am aprobat cu cea mai mare mulțumire”⁴. La finalul acestei prime sesiuni, în 15/27 septembrie 1867, „prințul asistă în sala Ateneului

² *Memoriile Regelui Carol I al României. De un martor ocular*, vol. I (1866-1869), Editura Scripta, București, 1992, p. 75.

³ *Ibidem*, p. 198.

⁴ *Cuvântările Majestății Sale Regelui Carol I către Academia Română*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1912, p. 18. Aceste *Cuvântări* au fost publicate la inițiativa și sub îngrijirea secretarului general al Academiei Române, Dimitrie A. Sturdza.

la ședința de închidere a Societății Literare și e proclamat președinte de onoare”⁵. Astfel, se stabilește o tradiție, o cutumă potrivit căreia toți regii României vor primi la urcarea pe tron calitatea de președinte de onoare al Academiei Române. De asemenea, potrivit vârstei și contribuției fiecăruia la dezvoltarea Academiei, toți regii și mai apoi reginele României vor deveni membri onorari.

Un an mai târziu, Societatea Literară Română devine Societate Academică, iar președintele său, Ion Heliade Rădulescu spunea în ședința de deschidere din 15/27 septembrie 1868: „Membrii Societății Academice, admirând însemnătoarele generozități ale Măriei Tale, au mai de aproape înaintea Domneasca și binevoitoarea încurajare ce ai dat Măria Ta spre elaborarea unui Atlas geografic pentru prima oară în limba română. Acest operat prețios tipărindu-se din marea Măriei Tale generozitate, s-a și împărțit la toate școalele din România”. Prin urmare, în chiar primul an de funcționare a acestei instituții, înțelegând pe deplin covârșitoarea ei importanță culturală, domnitorul Carol a contribuit material la elaborarea, tipărirea și apoi răspândirea în școlile țării a primului Atlas geografic în limba română, urmărind îndeaproape mersul lucrărilor. De altfel, Dimitrie A. Sturdza, secretarul general de mai târziu al Academiei, publică în volumul *Cuvântărilor* regelui către Academia Română o scrisoare olografă a acestuia, adresată Ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice din acea vreme, în care domnitorul cerea imperativ: „Trebuie ca neapărat și numaidecât să puneți la dispoziția Academiei o mie de galbeni; – lipsa de bani a oprit azi toate lucrările. De nu puteți dispune de această sumă, o veți lua din lista mea civilă”. În răspunsul său adresat membrilor Societății Academice, domnitorul Carol precizează: „Sunt mândru de a mă afla astăzi în mijlocul Domniilor Voastre ca Membru, dar și ca Protector. Văd cu mare bucurie că ați pus iute fundamentul pentru literatura și limba noastră.... Istoria ne arată că o națiune care ține la dezvoltarea artelor și a științelor, ajunge lesne acest fericit scop, care este mărirea, tăria și independența unui popor”⁶. Toate acestea se întâmplau cu nouă ani înaintea proclamării independenței țării.

În tumultosul an 1870-1871, când mișcarea antidinastică atinsese apogeul, în dialogul dintre domnitor și membrii Societății se poate remarca nemulțumirea principelui privind numărul lucrărilor finalizate: „Mă găsesc totdeauna cu o mare plăcere între Domniile Voastre. Chemați a fi păzitorii tezaurilor intelectuale ale României, sunteți meniți a dezvolta, departe de agitațiunile febrile ale unor aspirațiuni necoapte, adevăratele forțe ale națiunii... Este drept că greutățile, ce începuturile oricărei întreprinderi întâlnesc, au fost cauza ca lucrările Domniilor Voastre nu au ajuns la numărul de opuri folositoare

⁵ *Memoriile regelui Carol I...*, vol. I. p. 204.

⁶ Pentru toate citatele din acest paragraf, v. *Cuvântările MS Regelui Carol I...*, p. 19-20.

ce altfel ar fi fost produse” (din răspunsul domnitorului la mesajul președintelui Societății Academice Române, August Treboniu Laurian, la deschiderea lucrărilor Sesiunii generale, 14-26 septembrie 1870)⁷.

Abia în urma câștigării independenței pe câmpurile de luptă, Carol I „prin grația lui Dumnezeu și voința națională, domn al românilor”, promulgă prin Decretul nr. 749 din 29 martie 1879, Legea prin care Societatea Academică Română se transformă în Academia Română. Legea avea șase articole astfel: Societatea Academică Română instituită prin Decretul Domnesc nr. 1246 din 26 august 1867 se declară Institut național cu denumirea Academia Română, având reședința în Capitala României (art.1). La articolul 2 se preciza că scopul institutului era „cultura limbii și a istoriei naționale, a literelor, a științelor și a frumoaselor arte”; articolul 3 preciza că „Academia Română este și rămâne persoană morală și independentă în lucrările sale de orice natură”, se organizează pe baza propriilor regulamente și își administrează averea prezentă și viitoare. Prin articolul 4 al legii, Statul se obliga să facă o dotațiune fixă anuală de 30.000 lei „care se va înscrie în bugetul Statului”; din această sumă, o parte va fi „pururea” afectată de Academia Română pentru acordarea a două premii de cel puțin 5000 de lei fiecare, premiul *Gheorghe Lazăr* pentru merite în domeniul științelor și premiul *Ion Heliade Rădulescu* pentru merite în domeniul literar. De asemenea, prin articolul 5 era prevăzut ca Academia Română să primească din partea Statului un loc pentru construirea unui edificiu al său; Academia întreținea relația cu Guvernul prin Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (art. 6)⁸.

Academia Română urma să funcționeze în baza Statutului și a Regulamentelor sale, iar în anii care au urmat, o serie de legi au continuat să reglementeze și să dezvolte activitatea acesteia.

Astfel, prin Statutul votat la câteva luni după promulgarea legii, în 21 iunie 1879, Academia Română era un corp unic, cu trei secțiuni: secțiunea literară – care se ocupa de compunerea unui dicționar al limbii române, „dreptariul limbii” și de problematica belle artelor; secțiunea istorică – care se ocupa de cercetările în domeniul istoriei și al celorlalte științe sociale, și

⁷ *Cuvântările MS Regelui Carol I ...*, p. 21.

⁸ Pentru citatele și informația din acest paragraf, v. *Academia Română, Legi, statute, regulamente-deciziuni, acte de fundațiune*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1910, p. 2-5.

avea inițiativa explorărilor arheologice; secțiunea științifică – responsabilă de cercetările în științele exacte „și în fizică”.

Dacă inițial Societatea Academică a pornit cu doar 20 de membri din toate provinciile locuite de români, Statutul din anul 1879 (art. 23), prevedea un număr de 36 de academicieni activi, câte 12 în fiecare secțiune, bărbați, aleși pe viață, care puteau să fie „români din orice țară, cunoscuți pentru activitatea lor literară și științifică”. În afara acestora, Academia mai avea un număr nelimitat de membri de onoare (art. 30), aleși atât dintre români, cât și străini, „bărbați de litere sau științe care s-au distins prin activitatea și operele lor în favoarea națiunii române”, precum și „persoane (deci și femei) care vor fi înlesnit dezvoltarea activității Academiei prin donațiuni de valoare însemnată”⁹. Prin urmare, la acea dată, femeile puteau accede în Academia Română numai în calitate de membri de onoare și doar în urma unei donații însemnate. De asemenea, Academia avea membri corespondenți, 15 români pentru fiecare secțiune (în total 45 de membri corespondenți români) și un număr nelimitat de străini, bărbați de specialitate ale căror lucrări contribuie la scopurile instituției (art. 31). Orice fel de titlu de membru al Academiei Române era acordat prin diplomă, însă nu se putea acorda calitatea de membru activ și corespondent fără consimțământul scris al persoanei respective. Membrii de onoare și cei corespondenți puteau participa la ședințele de Corp Academic numai cu vot consultativ și numai în ceea ce privește activitatea literară și științifică, nu și cea de administrație. Înaintea articolelor 30 și 31, care prevedeau drepturile membrilor de onoare și corespondenți, Statutul înscrisa la art. 29 că domnitorul României este protectorul Academiei Române și este președintele ei de onoare; acest articol s-a păstrat ca atare în toate statutele care au fost adoptate mai apoi, înainte și după Unirea din 1918 (la 6 martie 1895, 15 aprilie 1908, 7-12 mai 1910, 2 iunie 1919, 26 mai și 6 iunie 1922, 31 mai 1926¹⁰).

Academia Română își desfășura activitatea în Palatul Universității. Aceasta a fost stabilită prin Regulamentul general pentru lucrările Academiei Române, votat la câteva zile după adoptarea Statutului, la 30 iunie 1879. Sesiunea generală extraordinară a Academiei Române avea loc o dată pe an, timp de 25 de zile, după ziua de 1 mai și se întrunea în majoritatea absolută, la convocarea Delegației Academiei. Ședințele ordinare se desfășurau săptămânal, vineri, de la ora 14 și puteau fi publice numai cele pe secțiuni. O dată pe lună, în prima vineri, avea loc ședința ordinară de Corp Academic, care era publică. Ședințele publice solemne, la care era invitat regele, aveau loc cu ocazia primirii unor noi membri și la închiderea Sesiunii generale anuale.

⁹ *Academia Română, Legi, statute, regulamente-deciziuni, acte de fundațiune*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1910, p. 34.

¹⁰ *Academia Română, Legi, statute, regulamente, deciziuni, MCMXXXII* (1932), Tipografia București, București, 1932, p. 33 passim.

Delegația Academiei era alcătuită din președintele ei, ales anual, împreună cu cei trei vicepreședinți și un secretar general, ales pe o durată de șapte ani. Președintele și cei trei vicepreședinți primeau o indemnizație anuală de 2500 lei pentru ședințele specifice ale Delegației, la care se adăuga diurna per ședință. Secretarul general era directorul Cancelariei Academiei, asigura legătura și schimburile cu forurile internaționale analoge, coordona activitatea *Analelor*, publicația Academiei Române și avea o indemnizație anuală fixă; totodată, diurna sa per ședință avea un spor de 200 lei. Secretarii celor trei secțiuni supervizau activitatea Bibliotecii Academiei și listele de cărți ce urmau a fi achiziționate. Diurna pe zi pentru toate ședințele și pentru toți membrii era de 200 de lei. Cancelaria Academiei a fost alcătuită până în 1884 dintr-un arhivist-bibliotecar, un conservator pentru păstrarea colecțiilor, membru al Academiei (la aceste două funcții s-a renunțat în 1884), un copist și un servitor.

Activitatea Academiei Române se regăsește publicată, de la început și până astăzi, în *Analele Academiei Române*, tipărite în două serii diferite – seria literar-științifică și seria administrativă.

Instituirea discursurilor de recepție ale noilor membri ai Academiei Române s-a făcut la propunerea lui George Barițiu. Primul discurs a fost cel al lui Alexandru Papiu Ilarian, susținut în 14 septembrie 1869, despre *Viața, operele și ideile lui George Șincai*. Mai apoi, practica discursurilor de recepție a fost reglementată, astfel că acestea trebuiau comunicate Delegației Academiei cu cel puțin trei luni înaintea susținerii, pentru a lăsa posibilitatea alcătuirii răspunsului. După ședința solemnă în care era primit un nou membru în Corpul Academic și acesta își susținea discursul, iar un membru al Delegației oferea răspunsul de primire, ambele texte – al discursului și al răspunsului – erau revizuite de o comisie; apoi, acestea erau publicate în *Analele Academiei Române*, în broșuri sau chiar volume întregi, pe spezele instituției.

În general, lucrările admise pentru publicare în *Analele Academiei Române* nu trebuiau să fi fost publicate anterior și nu puteau depăși 10 coli de tipar (cca. 160 de pagini); totodată, aceste dizertații erau remunerate cu suma de 50 lei per coală.

De-a lungul anilor au fost întocmite și votate multe regulamente care au făcut posibilă activitatea Academiei într-un mod organizat, atât pe plan științific, cât și în privința administrației instituției, contribuind la dezvoltarea acesteia. Amintim doar câteva dintre acestea: Regulamentul pentru funcționarea Bibliotecii Academiei Române, Regulamentul pentru acordarea premiilor literare, istorice și științifice (8 martie 1906), Regulamentul pentru serviciile Academiei Române, Regulamentul fondului de pensii pentru funcționarii Academiei Române (7 aprilie 1908).

Printre primele și cel mai important document de acest fel de la începuturile funcționării Academiei ca institut cultural considerăm că a fost Regulamentul pentru traducerile autorilor clasici (13 septembrie 1871). Acesta prevedea necesitatea și mijloacele publicării unor serii de traduceri în limba română din autorii antici – Salustius, Titus Livius, Cicero, Polibius, Dionisie din Halicarnas, Dio Casius, Plutarh. Conform regulamentului, s-a organizat un concurs de traduceri, supervizat de o comisie academică. În urma câștigării concursului, era stabilit tirajul de probă, plata traducătorului cu suma de 100-120 lei per pagină, formatul tirajului final și prețul volumului. Prin inițiativa educativă asumată de Societatea Academică, cultura românească a cunoscut și s-a îmbogățit cu operele Antichității, în contextul afirmării latinității limbii române și a componentei istorice romane a poporului român. Temerarul proiect a fost început în anii dificili de agitație politică (1871) și înainte ca România să-și fi obținut independența de stat.

La începutul secolului al XX-lea, prin Legea pentru cedarea fondurilor Bibliotecii Centrale a Statului către Biblioteca Academiei Române (Decretul regal nr. 1823 / 11 aprilie 1901) a fost creat cadrul formării tezaurului național de carte. Prin art. 1 al legii, toate cărțile, manuscrisele, stampele, mobilierul și orice aparținuse Bibliotecii Centrale a Statului s-a cedat, de la 1 aprilie 1901, Academiei Române (care avea, de altfel, propria sa bibliotecă); surplusul de cărți urma să fie dat bibliotecii Fundației Universitare și bibliotecii *V. A. Urechia* din Galați; iar art. 4 stipula că pentru întreținerea și dezvoltarea fondurilor bibliotecii, statul acordă Academiei Române suma fixă anuală de 25.000 lei (din bugetul Ministerului Instrucțiunii), din care cel mult jumătate era alocat pentru personalul bibliotecii.

Legea amintită mai sus, care viza depozitul de carte, a fost completată prin Legea și Regulamentul pentru obligațiunile atelierelor de arte grafice (Decretele regale nr. 1021 / 19 aprilie 1904, nr. 1987 / 4 iunie 1907 și nr. 5089 / 27 noiembrie 1922). Potrivit tuturor acestor decrete, până în anul 1922, proprietarii oricărui atelier erau obligați să trimită Bibliotecii Academiei Române din București și filialei din Iași, câte două exemplare, iar Bibliotecii Fundației Universitare câte un exemplar din fiecare carte, broșură, revistă, ziar, planuri de orice fel, note muzicale, stampe, portrete, tablouri etc. pe care le-au tipărit. După Unire, se adaugă filialele din Cluj, Cernăuți și Chișinău ale Bibliotecii Academiei și Biblioteca Ateneului Român, care primeau din partea atelierelor grafice câte două exemplare din tipărițiurile lor, precum și Asociația pentru cultura și literatura poporului român din Sibiu, căruia i se trimitea câte un exemplar din fiecare apariție grafică. Erau prevăzute proceduri și pentru cazurile speciale, ca de exemplu, lucrările editate în străinătate, falimentul stabilimentelor grafice sau de editură, moartea autorilor sau a editorilor. Situația stabilimentelor grafice era comunicată anual de către prefecturile locale, în luna

ianuarie. Expedierile tuturor acestor tipărituri către bibliotecile menționate erau scutite de taxele poștale, însă din anul 1923 această facilitare a fost suprimată. Pedepsele pentru abaterea de la lege și netrimiteria tipăriturilor către biblioteci începeau după 30 de zile de la data apariției, fiind menționate toate instrumentele coercitive legale.

De asemenea, o anumită perioadă de timp, Academia Română a fost scutită pe cale legală de taxele de timbru și înregistrare pentru toate activitățile ei.

După Unire, Legea pentru Academia Română (promulgată prin Decretul Domnesc nr. 749 / 29 martie 1879) a fost completată prin Decretul Regal nr. 2686 / 4 august 1924 al cărui articol 4 prevedea mărirea dotațiunii Statului către Academia Română de la 30.000 lei la 1.000.000 lei, din care 150.000 lei premii pentru lucrări originale, fiind menționate, de data aceasta, trei premii: premiul *Ioan Heliade Rădulescu* pentru lucrări de literatură, premiul *Gheorghe Asachi* pentru lucrări de istorie și premiul *Gheorghe Lazăr* pentru lucrări de știință; și câte 425.000 lei pentru culegerea și publicarea documentelor istorice și a dicționarelor limbii și culturii române, și, respectiv, pentru îmbogățirea fondurilor Bibliotecii Academiei și publicarea „Analelor Academiei”.

Încă de la înființare și în afară de dotația statului, Societatea Literară devenită ulterior Academia Română se baza pe câteva fonduri donate începând din 1860, cu dedicația expresă de a servi cauzelor culturale¹¹.

Fondul Ioan Lecomte du Noüy a fost instituit în anul 1896 „în amintirea primirii ce s-a făcut fratelui meu în România, când a fost chemat de MS Regele Carol I pentru a pune în executare proiectele sale de restaurare a minunatelor

¹¹ Fără a analiza cuantumul lor, data și scopul donației și prevederile speciale sau impactul acestora asupra dezvoltării Academiei, le trecem în revistă: Fondul Evanghelie Zappa (1000 galbeni, donat la 30 noiembrie 1860), fondul Cuza (5600 de galbeni, 28 Martie 1863), fondul Anastase Fătu (10.000 de galbeni, 17 august 1872), fondul general C. Năsturel-Herăscu (din care s-au constituit ulterior premiile Năsturel, 20 august 1873), fondul Otteteleşanu (1876), fondul Societății craiovene pentru învățătura poporului (1879), fondul Daniel (15.000 lei, 10 mai 1881), fondul Hagi-Vasile (20.000 lei, 30 noiembrie 1883), fondul San Marin (10.000 lei, 15 martie 1885), fondul Obedenaru, fondul Ion Fătu (1888-1890), fondul Neu Schatz (1888), fondul Princesa Alina Știrbei (1889), fondul Bodescu (1888), fondul Ion Scorțeanu (1892), fondul Adamachi (1892), fondul Donici (1892), fondul Maria gen. I. Carp (1892), fondul Agarici (1895), fondul J. Lecomte du Noüy (1896), fondul Tache P. Anastasiu, (1897), fondul Maria Tunescu (1898), fondul Aristia E. Anghelescu (1900), fondul Ștefan Urlățeanu (1902), fondul Ion Ghica (1906), fondul Sofia A. Caneciu (1906), fondul Demostene Constantinide (1909), fondul Dacia-România (1910), fondul Anastase Stolojan (1911) (*Academia Română, Legi, statute, regulamente-deciziuni, acte de fundațiune*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1910, p. 35-228).

biserici de la Curtea de Argeș și Iași. În amintirea primirii binevoitoare ce mi s-a făcut mie când, la rândul meu, am venit în România, unde am avut marea onoare de a depinge [picta] pentru posteritate portretele auguștilor Suverani.

Doresc să depun la Academia Română un semn vădit al simțămintelor mele de vie grațitudine, fondând un premiu pentru ajutorarea și încurajarea tinerilor miei confrați din Regatul României. Se va face donația de 10.000 de lei noi în numerar, cu numele meu. Din aceștia, Academia Română va putea încasa 15% iar restul va fi dat pentru un premiu anual, cu numele meu”.

Premiul urma să fie acordat unuia din studenții facultăților de Belle Arte din București sau din Iași, alternativ, având o vârstă mai mică de 25 de ani. Deoarece donatorul spunea: „consider desenul ca bază fundamentală a artelor plastice”, tinerii candidați trebuiau să prezinte la concurs două desene în creion, unul cu o temă antică, iar celălalt, după natură – un nud, figură întreagă.

Premiul se acorda în ziua de 10 mai (ziua națională în Regatul României), începând din anul 1898, conform regulamentului Academiei Române.

Concursul trebuia organizat în cursul lunii aprilie. Condițiile de participare la concurs impuneau obținerea de către elevi a unor mențiuni onorabile în cursul școlii. Juriul era alcătuit din doi profesori de la cele două facultăți de Belle Arte (din București și Iași) și un membru al Academiei Române. Participanții la concurs puteau pregăti cele două desene în timp de șase zile, lucrând câte șase ore pe zi (de la 8 la 11, pentru primul desen și de la 14 la 17, pentru al doilea desen), sub supraveghere. Fiecare lucrare trebuia depusă către comisie într-un plic închis, fiind însoțită de câte o deviză. Lucrările prezentate în concurs puteau fi păstrate în colecția Academiei Române, cu mențiunea numelui autorului și data executării.

Premiul putea fi dat unui singur desen și putea fi împărțit între primele două locuri (dar nu mai mult de patru candidați). Suma neîntrebuințată se capitaliza. Donatorul Jean Lecomte du Noüy își încheia actul de donație astfel: „Mă voi simți fericit să las tinerilor artiști români o amintire a zilelor frumoase ce am petrecut în această țară binecuvântată de Cer. 16 decembrie 1896. Ioan Lecomte du Noüy, pictor”¹².

Jean-Jules-Antoine du Nouÿ (1842–1923) era fratele arhitectului André Lecomte du Noüy. Arhitectul sosise în România în 1874, în legătură cu restaurarea Mănăstirii Curtea de Argeș, vechea ctitoria a lui Neagoe Basarab, fiind invitat de autoritățile române. Inițial, acestea se adresaseră lui Viollet-le-Duc, însă, datorită numeroaselor angajamente pe care le avea, cunoscutul

¹² Pentru toate citatele privind fondul Jean Lecomte cu Noüy, v. *Academia Română, Legi, statute, regulamente-deciziuni, acte de fundațiune*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1910, p. 221-222.

restaurator francez declină invitația, recomandându-l totodată pe cel mai competent elev al său. Astfel, în 1874, André Lecomte du Noy semnează la București un contract pentru doi ani. În realitate, de la o comandă la alta, el devine arhitectul Curții regale și avea să rămână în România până la sfârșitul vieții, fiind înmormântat la Curtea de Argeș, nu departe de mănăstirea pe care restaurând-o, considerând-o opera sa capitală. Jean-Jules-Antoine du Nouÿ, pictor și sculptor de talent, care a adoptat o manieră clasicizantă, a atins o reputație europeană cu mult superioară celei câștigată de fratele său André. În 1895, după decesul celei de-a doua soții, Jean Lecomte du Nouÿ decide să facă o călătorie la Constantinopol, oprindu-se însă la București pentru a-și vizita fratele arhitect. România nu era o țară necunoscută pentru el, căci avusese adesea ocazia să discute despre acest subiect cu bunicul primei sale soții, Adolphe Crémieux. Vizita prevăzută de pictor la București la fratele său, se va prelungi timp de jumătate de an și va fi urmată de alte două-trei voiaje, în 1896-1897, 1898, și probabil 1912. Arhitectul André Lecomte du Nouÿ l-a prezentat pe fratele său Familiei regale, astfel că pictorul va primi câteva comenzi din partea regelui Carol I, precum și din partea autorităților române. Prin urmare, Jean Lecomte du Nouÿ a executat „la cererea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, decorația mănăstirilor Curtea de Argeș, Trei Ierarhi și Sf. Nicolae Domnesc din Iași, precum și amfiteatrul Bibliotecii Universitare din Iași. Era vorba, de fiecare dată, de ilustrarea imaginii ctitorilor acestor edificii, în principal regele și regina României, de unde aspectul formal al acestor opere”¹³. Mai trebuie precizat că decorația mănăstirilor menționate s-a făcut nu numai la comanda Ministerului Cultelor, ci și prin finanțarea acestuia, însă cu o „substanțială contribuție din caseta personală a regelui Carol I”. În afara cartoarelor executate pentru frescele din mănăstirile menționate, Jean Lecomte du Nouÿ a mai decorat cu portrete regale amfiteatrul Bibliotecii Universitare din Iași, vizibile astăzi doar în cărțile poștale din epocă. Alte două portrete, ambele datate 1897 (Carol I, Elisabeta), comandate de regele Carol I pentru a decora Palatul Regal din București se află astăzi în depozitele Muzeului Național Peleş, fără număr de inventar. Cea mai reprodusă pictură a lui Antoine Lecomte du Nouÿ, „Carmen Sylva ascultând vocile pădurii”(1897), o reprezintă pe regina Elisabeta și se află în sala mare de muzică a Castelului Peleş.

¹³ Pentru legatura artistică între Jean-Jules Antoine Lecomte du Nouÿ și Curtea regală a României, v. și Gabriel Badea-Păun, *Mecena și comanditari. Artă și mesaj politic*, Editura Noi Media Print, București, 2010, p. 76-105.

Domnitorul Carol I primește calitatea de membru de onoare al Societății Literare Române în 15 septembrie 1867, în sala Ateneului, în cadrul ședinței de închidere a primei sesiuni generale a acesteia. În anul 1879, când Societatea Academică devine Academia Română, domnitorul primește să fie, în continuare, protectorul și președintele său de onoare. În cadrul audienței la palatul Cotroceni a membrilor academicieni, conduși de președintele Ion Ghica, domnitorul răspunde astfel: „Sunt mândru că sub Domnia Mea s-a fondat Societatea care azi devine Academia Română. Primesc cu o vie satisfacție a fi Președintele Onorar al acestui doct Corp, precum am fost fericit de a fi, chiar de la fundarea ei, Președintele Societății Academice”¹⁴.

Doi ani mai târziu, când România devenea regat, scriitorul Ion Ghica, în continuare președintele Academiei, îl omagiază pe regele Carol în ședința solemnă din 21 martie / 2 aprilie 1881: „Ai săpat în cartea lumii o pagină glorioasă; ai ridicat în lume un Regat nou și Europa civilizată Te admiră și Te aplaudă. Academia Română salută cu mândrie și cu respect pe primul Rege al României, pe Protectorul și Președintele său”. Iar regele „răspunde liber”, după cum scrie în *Jurnalul* său: „Acum trebuie să ne distingem și pe câmpul larg literar... Academia are această frumoasă misiune; ea este și va fi, sunt convins, focarul științelor, care va străluci departe peste hotarele noastre”¹⁵. Poate că acest scurt discurs al său, pregătea intrarea în Academie, două zile mai târziu, a reginei Elisabeta, cunoscuta scriitoare Carmen Sylva. Regina Elisabeta este prima femeie care devine membră de onoare a Academiei Române, la 4 aprilie 1881, însă soțul ei nu menționează acest fapt în *Jurnalul* său. În schimb, notițele din zilele de 11, 12 și 18 aprilie arată că se implica activ în lucrările sesiunii curente: „Ora 3 la Academie, prezidat ședința, discutat ortografia românească, acolo până la 5, ținut un mic discurs”; a doua zi, „Ora 3 la Academie, prezidat ședința, până la ora 5 ½, ortografia a fost încheiată”; și în final, „Ora 3 la ședința de închidere și la împărțirea premiilor Academiei, acolo până la 5, cuvântare”¹⁶.

În fiecare an, regele Carol I participă și se implică în lucrările Academiei Române. Încearcă să contribuie efectiv la promovarea limbii române, la editarea vechilor cronici și letopisețe, având inițiative cu titlu de pionierat în aceste domenii; își înțelege rolul de protector nu doar la modul onorific, ci prin susținerea financiară directă. Iată notița sa din *Jurnal* pentru data de 23 martie / 4 aprilie 1884: „Ora 1½ la Academie cu Elisabeta, eu țin un lung discurs, liber, și fac o donație de 6000 franci pentru un fel de *Etymologicum Magnum*

¹⁴ *Cuvântările MS Regelui Carol I ...*, p. 23.

¹⁵ *Ibidem*, p. 24 și Carol I al României, *Jurnal*, volumul I, 1881-1887, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 59.

¹⁶ Carol I al României, *Jurnal*, volumul I, p. 61 și 63.

Romaniae”¹⁷. Iată și discursul său: „Având onorul de a fi Membri ai acestei înalte Adunări, Regina și Eu venim totdeauna cu bucurie în mijlocul Dvs. Spre a asculta discuțiunile voastre științifice, pe care le urmărim cu un interes neîncetat.... Țara datorește astăzi Academiei un șir de documente istorice ascunse până acum și care au fost scoase din întuneric prin ostenelele neobosite ale Membrilor ei...Nu mai puțin însă trebuie să ne ocupăm și de viitor, de limba noastră... Ce sarcină mai dulce poate avea Academia decât a lua sub paza sa această limbă veche pe care poporul o înțelege și iubește?... Ce limbă are norocul de a dispune de patru cuvinte pentru o însușire, care trebuie să fie mândria fiecărui popor, care trebuie să fie scrise pe steagul fiecărei armate: voinicie, vitejie, bravură, eroism? Să ne ferim de o îmbelșugare de expresiuni moderne... Am fost îndemnat a rosti aceste câteva cuvinte prin dragostea ce o am pentru frumoasa și bogata limbă română. Supun dar la chibzuirea Dtră. dacă nu ar fi folositor de a face un fel de *Etymologicum Magnum Romaniae*, conținând toate cuvintele vechi care altmintrelea vor fi pierdute pentru generațiile viitoare. *Verba volant, scripta manent*. Spre a sprijini această înțelegere, pentru care 4, 5, 6 ani vor fi trebuincioși, pun în fiecare an modesta sumă de 6000 lei la dispozițiunea Academiei”¹⁸. Proiectul enciclopediei sugerată de rege va fi aprobat un an mai târziu iar de realizarea acestuia se va ocupa scriitorul Bogdan Petriceicu Hașdeu. Deși a insistat an de an pentru finalizarea lui și a continuat să doneze fonduri „pentru cartea graiului românesc la care ținea așa de mult” și care s-au ridicat în timp la suma de 375.244 lei, totuși „nu a avut fericirea a o vedea terminată”, așa cum scria Constantin I. Istrati mai târziu¹⁹.

Odată cu jubileul Regatului se împlinește și cel al Academiei Române, căci în 1891 se sărbătoreau 25 de ani de la venirea în țară a domnitorului Carol și tot atâția ani de la înființarea Societății Literare. Astfel că regele spunea, cunoscând în profunzime problemele cu care se confruntaseră contemporanii tinereții sale: „Privesc ca o coincidență fericită, că tocmai în anul suirii mele pe Tronul României s-a pus temelia Academiei noastre, care serbează astfel al 25-lea an al constituirii sale împreună cu acela al Domniei Mele. Cu vie mulțumire îmi aduc aminte de ziua când am venit pentru întâia dată în mijlocul Societății Literare, cunoscând încă puțin limba română, și când bătrânul Heliade, salutându-Mă cu urări călduroase, exprima nădejdea că Mă voi îngriji de hrana sufletească a românilor.

Fericită era cugetarea dlui N. Kretzulescu și hotărârea răposatului C.A. Rosetti, care ceruse, sunt tocmai 25 de ani, convocarea grabnică a unei societăți

¹⁷ *Ibidem*, p. 289, 291 și 591, nota 282.

¹⁸ *Cuvântările MS Regelui Carol I...*, p. 25-26.

¹⁹ Dan Berindei, Păun Ion Otiman, Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 51.

literare, având mai întâi de toate scopul de a se ocupa de limba și literatura ei. Cu drept cuvânt zicea acest mare patriot, fiind Ministru al Instrucțiunii Publice, în referatul său, că prin schimbarea literelor vechi fără pregătire destulă și prin transformarea repede a sistemului nostru politic s-a adus în limba română o perturbațiune care, neputându-i-se pune capăt la timp, ar putea chiar să aibă rele influențe asupra însuși spiritului național. Din norocire, această teamă a putut fi înlăturată prin silințele Societății Literare, cu toate că la început piedicile erau mari și luptele destul de arzătoare, mai ales din cauza neînțelegerii ivite între susținătorii etimologismului și aceia ai fonetismului. Lupta aceasta, ale cărei faze ar trebui descrise de o pană ca aceea a președintelui actual al Academiei, dl. Ion Ghica, a răspândit însă lumină și, în sfârșit, s-a stabilit o învoială care a dat roade bune, dovadă sunt publicațiunile Academiei de la 1881 până astăzi.

Literatura bisericească, cronicile, poezia populară, poveștile, legendele [...], *Etymologicum Magnum Romaniae*, ce am propus, sunt șapte ani, să fie alcătuit și a cărui încheiere sper încă a o vedea, va arăta lumii învățate ce comori însemnate de cuvinte felurite și de cugetări înalte și frumoase sunt ascunse în limba și literatura noastră. Această operă, odată sfârșită, va rămânea un monument nepieritor”²⁰.

Legătura dintre regele Carol I și Academia Română a fost una foarte strânsă iar inițiativele nu au venit numai din partea monarhului. Cu ocazia împlinirii a 30 de ani de domnie ai regelui, secretarul general al Academiei, D. A. Sturza adună și publică, în două volume, toate discursurile acestuia, ținute sub auspiciile înaltului for. Iar gratitudinea regelui nu întârzie să apară: la 10 mai 1897, Carol I spunea „Simt o vie satisfacțiune că tocmai Academia a luat inițiativa de a publica cuvântările ce am rostit în cursul Domniei mele de 30 ani”; și mai târziu în sesiunea anuală a Academiei, la 20 martie / 1 aprilie 1898, „Academia a stabilit o nouă și scumpă legătură cu mine, însoțindu-mă pas cu pas în marea epocă de luptă și de izbândă din care a răsărit Regatul, deși adeseori străbătută de momente grele și furtunoase”²¹.

În afară de inițiativele menționate mai sus și de donațiile amintite până acum, regele Carol I aduce Academiei Române și o serie de contribuții documentare. Este vorba de un document inedit de la contele d’Hauterive (fost secretar al domnitorului Moldovei, Alexandru Ipsilanti), din colecția Hurmuzaki, pe care regele îl prezintă în sesiunea generală a Academiei Române din anul 1900, în 13 martie. În sesiunea anului următor, regele face, la 7 martie 1901, o informare privind relațiile internaționale ale Moldovei în corespondența politică a regelui Poloniei, Frederic al II-lea. Iar în anul 1902, pentru a marca împlinirea a 25 de ani de la Războiul de Independență, regele Carol își amintește de

²⁰ *Cuvântările MS Regelui Carol I...*, p. 31-34.

²¹ *Ibidem*, p. 45 și 48.

propriile sale lupte purtate cu turcii și prezintă eseu de istorie *Nicopole 1396-1877-1902*, găsind că alături de Sigismund al Ungariei a luptat atunci strămoșul său, comitele Friedrich VI de Zollern. Regele considera, pe drept cuvânt, că „numai prin studiul adânc al istoriei, generațiile prezente și viitoare își vor putea face o oglindă exactă a trecutului și prețui în toată însemnătatea sa vrednicul lor prezent, ce și l-a asigurat România prin patriotismul și vitejia fiilor săi”²². De aceea regele a mai donat 1000 lei pe an pentru publicarea celor șase volume din *Istoria românilor din Dacia Traiană* de A. D. Xenopol spunând cu acest prilej că „istoria poporului român nu va mai fi schilodită, desfigurată sau chiar trecută sub tăcere, precum a fost până acum în cărțile de istorie străine, ci va ocupa în expunerea dezvoltării europene un loc demn, potrivit cu rolul pe care l-am jucat în ea”²³.

La dispariția sa, în toamna anului 1914, regele Carol I îmbogățește prin Testament Academia Română cu următoarele documente: portretul său din 1868, cartea de legitimare la Universitatea din Bonn din 1862, pașaportul elvețian pe numele Karl Hettingen pe care l-a avut la sosirea în țară, precum și scrisorile-document primite de la tatăl său principele Carol Anton de Hohenzollern, de la regele Prusiei Wilhelm I și de la ministrul I.C. Brătianu, cu prilejul venirii în România. De asemenea, donează Academiei Române suma de 600.000 lei, care va fi acordată instituției prin Decretul regal din 21 august 1915. Drept mulțumire și în memoria regelui, Dimitrie Onciul propune gravarea testamentului acestuia pe o placă de bronz, care să fie expusă în sala de ședințe a Bibliotecii Academiei Române, „drept mărturie nepieritoare și pildă strălucitoare care să se perpetueze din generație în generație”.

De la primirea în Academia Română în anul 1881, regina Elisabeta l-a însoțit adesea pe soțul ei la ședințele solemne. În 25 martie 1890, regina prezintă forului academic povestea fantastică *Visul poetului* (25 martie / 6 aprilie).

În aceeași sesiune, principele moștenitor Ferdinand fusese prezentat, cu câteva zile înainte, de către regele Carol I și participase pentru prima dată la o ședință a Academiei Române în 16/ 28 martie 1890; el a ținut cu acel prilej un discurs și a devenit membru de onoare. Iată cum s-a desfășurat ceremonialul și care sunt mărturiile. De data aceasta, președintele Academiei, bătrânul politician Mihail Kogălniceanu, îi omagiază atât pe rege și pe regină, cât și pe tânărul principe: „Primind Președinția Academiei și luând Însoți parte la lucrările noastre, Majestatea Voastră ați întărit încă mai mult această instituțiune; pe când prezența MS Reginei, al cărei geniu s-a vestit peste hotarele României, a înălțat Academia în ochii tuturor, dându-i o splendoare netăgăduită. Astăzi avem

²² Dan Berindei, Păun Ion Otiman, Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 32.

²³ *Ibidem*, p. 42 și în *AARMSI*, seria II, tom XV, 1892-1893, p. 124.

fericirea a primi în sânul acestui însemnat institut cultural pe Moștenitorul tronului. ... o răsplătire frumoasă vă așteaptă... căci este știut că știința, literele și artele nu au fost niciodată ingrate pentru Suveranii care le-au îmbrățișat. Aclamăm cu o mare bucurie în mijlocul Academiei pe Principele Moștenitor ca coleg și conlucrător în întinsul domeniu al științei”. Iar răspunsul regelui prefigurează deja dificila misiune pe care o va avea de îndeplinit principele: „Având pe Moștenitorul Meu lângă Mine, voi deștepta și voi încălzi neconținut în inima sa simțământul datoriei către țară și al iubirii de patrie, pentru ca la timpul său să poată ocupa cu vrednicie locul înalt, de unde e chemat să fie un apărător convins al instituțiilor țării...”²⁴. De asemenea, regele a notat cu satisfacție în Jurnalul său ambele evenimente: „16/28 martie, După-amiază la ora 2 cu Elisabeta și Nando la Academie. Kogălniceanu ține prima cuvântare, eu răspund și îi dau cuvântul lui Nando, care, printr-un lung discurs, mulțumește pentru admiterea sa în Academie”; și, în „Duminica Paștelor [catolic], 25 martie / 6 aprilie, Seara la ora 8 ½ mare ședință la Academia Română. Elisabeta ține o conferință, pe care eu o introduc în câteva cuvinte. Enorm de plin, cald, mare entuziasm. Toți reprezentați. D. Sturdza mulțumește. Totul foarte satisfăcător”²⁵.

Pentru a reveni la activitatea reginei Elisabeta în calitate de membru de onoare al Academiei Române, amintim că ea a prezentat în sesiunea din anul jubiliar 1891, nuvela *Sola*, în care îi cântă pe eroii care renasc neconținut din holdele noastre aurite, îi omagiază pe „eroii din trecutul cel îndepărtat”, alăturându-se astfel dorințelor regelui de a evidenția legende, poezia populară și vechile cronicile românești. „Noi ne mândrim mult că ne tragem din romanii cei învingători; să nu uităm însă niciodată pe dacii cei învinși cari, murind moarte vitejească, au acoperit pământul acestei țări cu cununi nepieritoare”²⁶. Regele a surprins evenimentul cu mândrie și admirație pentru regină: „1/13 aprilie, Ora 1 ¼ la Universitate, aniversarea jubileului de 25 de ani al Academiei în sala senatului, enorm de plin, multe doamne, imnul. Eu țin discursul de deschidere, 20 de minute. D. Sturdza citește raportul (o oră), apoi vorbește Elisabeta, toți se ridică în picioare. Nuvela *Sola*, mare entuziasm”²⁷.

Într-o comunicare pe care i-o dedică în 1935, Octavian Goga o elogiază astfel pe „regina-poetă care a dus faima țării noastre departe peste hotare. Producția ei se încadrează în postromantismul german iar fenomenul caracteristic al operei ei este transpoziția acestor sensibilități în lumea noastră, cu subiectele locale și în specificul sufletului românesc; a fost sprijinitorul

²⁴ *Cuvântările MS Regelui Carol I...*, p. 28-29.

²⁵ Carol I al României, *Jurnal*, volumul al II-lea, 1888-1892, Editura Polirom, Iași, 2007, p.168-169.

²⁶ Dan Berindei, Păun Ion Otiman, Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 19.

²⁷ Carol I al României, *Jurnal*, volumul al II-lea, p. 227.

muzicii și artelor, ajutându-i pe Nicolae Grigorescu, Vasile Alecsandri și George Enescu; a fost numită „mama răniților” în ziarele vremii”²⁸.

Devenit rege al României în octombrie 1914, Ferdinand primește, conform Statutului Academiei, și calitatea de președinte de onoare și protector ale instituției culturale naționale, al cărei membru de onoare era din 1890. De-a lungul anilor s-a distins prin preferința sa pentru istoria bogată a românilor, fiind mai ales iubitor al limbii române pentru literatura populară exprimată în datini și obiceiuri. A fost la fel de apropiat de Academia Română ca și unchiul său, regele Carol I, fiind prezent la o seamă de ședințe solemne, la sărbători și comemorări ale acesteia. Astfel, în 1915 l-a omagiat pe omul politic și de cultură D. A. Sturdza, cel care fusese timp de 35 de ani vicepreședinte, președinte și secretar general al Academiei Române, între 2 iulie 1879 și 1914, membru titular din 15 septembrie 1871.

La încheierea războiului, care a adus întregirea țării sub sceptrul său, în urma unei mari jertfe, deopotrivă a poporului și a suveranului, regele Ferdinand spunea în ședința solemnă a anului 1919: „în lupta sfântă pentru unirea tuturor românilor, Academia Română și-a avut partea ei de importanță, de aceea, izbânda țării este și izbânda ei”²⁹. Prin aceste cuvinte, regele recunoștea și stabilea, pentru viitor, rolul fundamental al Academiei Române în unitatea națională, precum și faptul că acest înalt for de cultură își îndeplinesc cu prisosință obiectivele pe care le avusese la înființarea sa.

În anul 1921 se împlinea centenarul revoluției lui Tudor Vladimirescu. În sesiunea Academiei Române, regele Ferdinand donează suma de 10.000 de lei „spre a servi ca premiu pentru cea mai bună lucrare asupra vieții și faptelor lui Tudor Vladimirescu, precum și asupra stării sociale și culturale a timpului său”³⁰.

Întregirea țării și complicatele probleme sociale și economice care au urmat războiului au îndreptat atenția regelui spre aceste domenii de cercetare. Așa se face că și prin Testamentul pe care îl stabilește la 2 iunie 1925, regele lasă Academiei suma de 50 de milioane de lei, „socotind leul după valoarea lui de azi față de aur”, pentru ca (din) „venitul meu să servească pentru cercetări asupra unor chestiuni economice românești”³¹. De asemenea, prin legatul testamentar al regelui Ferdinand intră în patrimoniul Academiei Române bustul în bronz al regelui Carol I, realizat de Johannes Boese³², precum și un portret în

²⁸ Dan Berindei, Păun Ion Otiman, Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 20.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*, p. 21.

³¹ *Ibidem*, p. 23.

³² Johannes Boese (1856-1917) a fost un sculptor și profesor german de istoria artei la Academia din Berlin. Atras în tinerețe spre sculptura în lemn de mici dimensiuni, Boese

ulei al lui August Treboniu Laurian, cel care îl învățase limba română pe primul rege al României.

Însă regele Ferdinand face cea mai mare donație către Academia Română cu un an înaintea morții sale, la 14 iunie 1926, când alocă, prin intermediul Fundației Regele Ferdinand, suma de 1 milion de lei, anual, „ca ajutor pentru bibliotecă și publicațiunile Academiei”³³. Donația a fost făcută către Academia Română în toată perioada dintre 1928-1940, deși după modificarea Legii Fundațiilor Culturale Regale (14 aprilie 1933) nu se mai prevedea această obligație.

Regina Maria devine membră de onoare în Academie la 1 mai 1915, fiind prezentată de academicianul Ion Bianu. Regina dăruiește Academiei Române, în februarie 1928, 31 dintre cărțile sale, în original și în traducere, cu autograf. De această donație s-a ocupat aghiotantul reginei, colonelul Eugen Zwiedinek³⁴.

Sprijinirea culturii de către casa regală poate că a fost cel mai puternic și direct realizată în perioada interbelică, în domnia regelui Carol al II-lea. Luându-și angajamentul și considerându-se „un voievod al culturii românești”, acesta spunea: „ca o țară să însemne ceva – oricât ar fi de valoroasă bogăția ei economică și oricât de tare ar fi puterea ei armată ... trebuie să-și sporească până la extrem patrimoniul ei intelectual... Numai prin acest aport la tezaurul cultural al omenirii o națiune poate rămâne înscrisă pentru totdeauna în istoria civilizației”³⁵.

Deși devenise membru de onoare al Academiei Române la 17 mai 1921, fiind principe moștenitor, regele Carol al II-lea participă pentru prima dată la o ședință a acesteia la 25 mai 1931. Cu această ocazie instituie două premii – unul de 1.100.000 lei pentru o ediție critică a Letopisețelor; iar celălalt, de 2.400.000 lei „pentru un scop ce rămâne să se stabilească ulterior”³⁶. Mai târziu, el mai donează suma de 200 milioane lei. Regele Carol al II-lea s-a preocupat, în

a dorit să devină arhitect. Însă la terminarea facultății a primit comenzi de sculptură monumentală de for public, fapt care i-a marcat definitiv cariera. În anul 1910 execută pentru principele Leopold de Hohenzollern, fratele regelui Carol I, o statuie ecvestră amplasată în Leopoldplatz, Sigmaringen. Probabil, cu acest prilej a ajuns cunoscut sculptorul Boese regelui României, pentru care a realizat două busturi în bronz. Unul dintre acestea se află în patrimoniul Academiei Române, donat prin Testamentul regelui Ferdinand, iar celălalt, de dimensiuni mai mici, se află în patrimoniul Muzeului Național Peleş și este datat în 1914 și semnat, cf. Thieme-Becker, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, Vol. 4, Leipzig 1910, p. 206.

³³ Dan Berindei, Păun Ion Otiman, Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 47.

³⁴ *Ibidem*, p. 23

³⁵ „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice” tom II, 1931-1932, p. 42.

³⁶ Dan Berindei, Păun Ion Otiman, Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 25.

cadrul Academiei, de limba română ca dovadă a vechimii și continuității istoriei românilor. Principala și cea mai importantă creație culturală a regelui au fost Fundațiile Culturale Regale, reunite prin legea din 1933 (Fundația Universitară Regele Carol I, Fundația Principele Carol din București, Fundația Ferdinand din Iași, Institutul de cercetări experimentale Regele Carol al II-lea din Cluj și Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II).

Regele Mihai, la urcarea pe tron, a devenit protector și președinte de onoare dar nu și membru de onoare al Academiei, neavând la acea dată nici o contribuție; a participat la câteva ședințe. A deveni membru al Academiei Române în 19 decembrie 2007, spunând în discursul său de primire din 8 aprilie 2008: „mă bucur că se înfăptuiește o reparație istorică prin reluarea legăturii dintre Regalitate și Academie”³⁷.

În anul 1948, Academia Română a fost restructurată ca instituție, membrii ei titulari, de onoare și corespondenți au fost deposezați de diplomă și de toate drepturile pe care aceasta le conferea. Toate proprietățile Academiei au fost naționalizate, aceasta devenind o instituție de stat. Cei 112 membri ai vechii Academii Române au fost repuși în drepturi în anul 1990.

Începând de la înființarea Societății Literare, devenită Societatea Academică și apoi Academia Română, toate legile, statutele și regulamentele care au stabilit funcționarea acestui institut cultural național au contribuit totodată la continua sa dezvoltare. Cadrul legal a fost creat la nivelul statului român, prin ministerele sale, și cu ajutorul domnitorului/ regelui țării – Carol I, Ferdinand, Carol II, Mihai – care a fost, de fiecare dată, protectorul și președintele de onoare al Academiei Române și care adeseori s-a implicat activ în lucrările sale. Se poate spune că, prin crearea acestui cadrul legal, Academia Română a constituit unul din proiectele majore ale națiunii române și ale modernizării țării, între jumătatea secolului al XIX și jumătatea secolului al XX-lea.

Carmen TĂNĂSOIU

Muzeul Național de Artă al României

37

...nă din 25 mai 1912,
tipa BAR.